

Diagnosi del Pla de drets humans de Catalunya

Dret a una ciutat harmoniosa i sostenible

Síndic de Greuges

Índex

1. Formulació del dret i contingut	2
2. Entitats col·lectius o moviments que han treballat sobre el tema a Catalunya	5
3. Estat actual del reconeixement i de la implementació d'aquests drets a Catalunya	6
3.1. Elements de compliment efectiu del dret a Catalunya	6
3.2. Mancances detectades i incompliments	8
4. Mesures proposades per tal d'assolir el dret	12

1. Formulació del dret i contingut

Segons les dades que consten en el document sintètic de l'Agenda Urbana de Catalunya de la Generalitat, la població catalana s'ha incrementat en un 73% durant els últims seixanta anys. Mentre que els municipis de menys de 5000 habitants han reduït un quart de la seva població, les ciutats de més de 100.000 habitants l'han triplicada. Les ciutats de més de 50.000 habitants representen el 54% del total de la població catalana. Així mateix, en els últims seixanta anys, a Catalunya s'ha vist incrementat de 17 a 64 el nombre de ciutats de més de 20.000 habitants.

Així doncs, la ciutat s'ha convertit i aquesta tendència continuarà cada vegada més, en el principal escenari on les persones realitzen el seu drets. Les **Directrius Internacionals sobre Planificació Urbana i Territorial**, aprovades pel Consell d'Administració d'ONU-Habitat en la seva Resolució 25/6, de 23 d'abril de 2015, i la **Nova Agenda Urbana**, aprovada per la Conferència de les Nacions Unides sobre l'Habitatge i el Desenvolupament Urbà Sostenible (HABITAT III) en Quito el 20 d'octubre de 2016 i referendada per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 23 de desembre de 2016, parteixen d'aquesta realitat. Però a més, reconeixen que l'organització espacial, l'accessibilitat i el disseny dels espais urbans, la mobilitat i la connectivitat, així com les infraestructures i la prestació de serveis bàsics, conjuntament amb les polítiques de desenvolupament, poden promoure o obstaculitzar la igualtat i la inclusió, el desenvolupament econòmic dels seus habitants i la sostenibilitat i la resiliència mediambiental. En aquest sentit, la ciutat té una triple dimensió: una dimensió social, una altra d'econòmica i finalment, la medi ambiental.

Certament, dins dels hàbitats urbans s'està incrementant la desigualtat social i els desequilibris en les rendes familiars. Aquests factors dificulten, i fins i tot, impedeixen als sectors de la població més pobres la realització d'altres drets reconeguts a la Constitució i a l'Estatut, com el dret a la salut i el dret a un habitatge digne i adequat a tall d'exemple, i vulnereu la interdicció de la discriminació de l'article 14 de la Constitució. Aquest desequilibri té una incidència directa en la seguretat de les ciutats ja que potencia la radicalització, la violència i la xenofòbia.

D'altra banda, la ciutat és un important i reconegut motor econòmic, de coneixement i d'innovació. Segons les dades incloses en l'Agenda Urbana de Catalunya, el 7% del territori català està ocupat per entorns urbans. Les vuit comarques amb sistemes urbans consolidats i economia no agrícola generen el 75% del PIB català, del qual el 12% correspon al turisme.

Finalment, els hàbitats urbans generen una part important de la contaminació ambiental, arran principalment de la mobilitat que es genera. Així mateix, cal destacar la incidència que té entre els seus habitants els desastres, ja siguin naturals o ja siguin originats en l'acció de l'home. Normalment, aquestes crisi colpegen amb més força els col·lectius més vulnerables, econòmicament i social. En aquest sentit, el canvi climàtic afectarà amb especial rigorositat els entorns urbans i agreujarà la qualitat de vida de les persones que hi viuen.

S'ha de tenir en compte que la Constitució estableix en el seu article 9, el següent principi que ha de regir l'actuació dels poders públics:

“Correspon als poders públics de promoure les condicions per tal que la llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups en els quals s'integra siguin reals i efectives; remoure els obstacles que n'impedeixin o en dificultin la plenitud i facilitar la participació de tots els ciutadans en la vida política, econòmica, cultural i social”.

L'article 10 afegeix que són fonament l'ordre polític i de la pau social la dignitat de la persona, els drets inviolables que li són inherents i el lliure desenvolupament de la personalitat.

En aquest mateix sentit, l'article 4 de l'Estatut determina que:

- 1. “Els poders públics de Catalunya han de promoure el ple exercici de les llibertats i els drets que reconeixen aquest estatut, la Constitució, la Unió Europea, la Declaració universal de drets humans, el Conveni europeu per a la protecció dels drets humans i els altres tractats i convenis internacionals subscrits per espanya que reconeixen i garanteixen els drets i les llibertats fonamentals.*
- 2. Els poders públics de Catalunya han de promoure les condicions perquè la llibertat i la igualtat dels individus i dels grups siguin reals i efectives; han de facilitar la participació de totes les persones en la vida política, econòmica, culturals i social, i han de reconèixer els drets dels pobles a conservar i desenvolupar llur identitat.*
- 3. Els poders públics de Catalunya han de promoure els valors de la llibertat, la democràcia, el pluralisme, la pau, la justícia, la solidaritat, la cohesió social, l'equitat de gènere i el desenvolupament sostenible.”*

En concret, pel que fa a l'urbanisme a Catalunya, l'article 3 del Text refós de la Llei d'urbanisme (d'ara endavant TRLU) estableix que l'exercici de les competències urbanístiques ha de garantir, d'acord amb l'ordenació territorial, l'objectiu del desenvolupament urbanístic sostenible, que és un dels principis generals de l'actuació urbanística. Segons l'apartat 1 d'aquest article, el desenvolupament urbanístic sostenible *“es defineix com la utilització racional del territori i el medi ambient i comporta conjuminar les necessitats de creixement amb la preservació del recursos naturals i dels valors paisatgístics, arqueològics, històrics i culturals, a fi de garantir la qualitat de vida de les generacions presents i futures”.*

La Nova Agenda Urbana esmentada arrenca del punt de partida següent: *“Compartimos el ideal de una ciudad para todos, refiriéndonos a la igualdad en el uso y el disfrute de las ciudades y los asentamientos humanos y buscando promover la inclusividad y garantizar que todos los habitantes, tanto de las generaciones presentes como futuras, sin discriminación de ningún tipo, puedan crear ciudades y asentamientos humanos justos, seguros, sanos, accesibles, asequibles, resilientes y sostenibles y habitar en ellos, a fin de promover la prosperidad y la calidad de vida para todos.”*

D'altra banda, les Directrius Internacionals sobre Planificació Urbana i Territorial defineixen la planificació urbana com un procés d'adopció de decisions orientades a realitzar uns objectius econòmics, socials, culturals i ambientals mitjançant el desenvolupament de visions, estratègies i plans de caràcter espacial i l'aplicació d'un conjunt de principis normatius, instruments, mecanismes institucionals i de participació i procediments reglamentaris.

En conseqüència, un desenvolupament urbà sostenible, inclusiu i amb l'objectiu d'eradicar la pobresa, ha de programar-se a través d'una planificació urbana i territorial que:

- des d'una perspectiva social: organitzi i dissenyi l'espai, les infraestructures i els serveis bàsics a l'entorn de la persona, que tingui en compte l'edat i el gènere, faciliti la convivència, posi final a totes les formes de discriminació i de violència, empoderi persones i col·lectivitats, faciliti la seva participació plena i efectiva, promogui la cultura i respecti la diversitat i la igualtat; així mateix ha de facilitar l'accés en igualtat de condicions de les persones amb discapacitats a l'entorn físic urbà i als serveis, en concret als espais públics, el transport públic, a l'habitatge, a l'educació, als serveis sanitaris, a la informació pública i a les comunicacions;
- pel que fa a la vessant econòmica: configuri la ciutat de forma que s'impulsi la participació de tots els col·lectius en la prosperitat econòmica, prevegi la eficiència de costos i l'ús dels recursos a través dels beneficis de l'economia d'escala i l'aglomeració i mitjançant el foment de l'eficiència energètica, l'energia renovable, la resiliència, la productivitat, la protecció del medi ambient i el creixement sostenible de l'economia urbana; al mateix temps ha d'enfortir-ne la connectivitat amb la zona rural amb infraestructures i transports públics adequats, sostenibles, inclusivament, accessibles i assequibles;
- i, finalment, amb relació a la dimensió mediambiental: faciliti una ordenació sostenible dels recursos naturals per millorar els ecosistemes urbans i els serveis ambientals, redueixi les emissions de gasos efecte hivernacle i la contaminació de l'aire i promogui la reducció i la gestió del risc de desastres.

Alguns dels **instruments** que han de servir per atènyer l'objectiu d'aconseguir ciutats inclusives, segures, sanes, accessibles, assequibles, resilents i sostenibles, podrien ser aquests:

1. La **participació** en l'elaboració i l'aprovació dels plans i dels projectes territorials i urbanístics. Els efectes de la crisi econòmica en la bombolla immobiliària i els casos de corrupció de què s'ha tingut notícia, han contribuït a conscienciar els ciutadans perquè formin part activa en l'exercici de les competències urbanístiques de l'administració. L'urbanisme ha d'estar al servei de les necessitats de tots, en conseqüència les persones comencen a entendre que la seva col·laboració en l'elaboració dels plans en preserva aquest aspecte col·lectiu front els interessos particulars que hi puguin concórrer. El marge de discrecionalitat de l'administració és força ampli quan es tracta de l'ordenació urbanística. Tanmateix, les decisions que adopti han de servir amb objectivitat els interessos generals (article 71.2 de l'Estatut). Aquest és un dels principis bàsics de la bona administració i del bon govern en matèria urbanística.

El treball comú de tothom qui pugui estar interessat en la preparació de les figures de planejament, d'una banda, és un més dels sistemes de control d'aquesta potestat discrecional. La transparència preserva aquesta participació ciutadana efectiva. D'altra banda, suposa complementar la informació que tenen les administracions per dissenyar la ciutat i els serveis a l'entorn de les necessitats de les persones.

2. **L'espai públic** és el lloc de trobada social, cultural i econòmica. Han de ser accessibles a tothom i inclusius. No s'ha de permetre que en la reglamentació dels usos es produeixin discriminacions per raons de raça, edat, o de pobresa. Al mateix temps, han de ser segurs, sobretot per al col·lectius més vulnerables, les dones, els nens, la gent gran i les persones amb discapacitats.
3. S'ha de aplicar una **mobilitat** sostenible que prioritzi els sistemes de transport públics, ecològics, accessibles i assequibles, que connecti els barris de la ciutat, sobretot els marginals, amb la xarxa urbana i que per extensió enforteixi el lligam amb les zones rurals. L'aposta ha de ser pels mitjans de transport menys contaminants enfront del vehicle a motor privat.
4. S'ha de tendir a la **ciutat compacta** i amb un nivell de densitat demogràfica sostenible. En aquest sentit, s'han de prioritzar enfront de l'ampliació de les ciutats i els consum de sòl, les actuacions que integrin els barris perifèrics en la xarxa urbana, que omplim els espais buits i que optin per la **regeneració i la rehabilitació** d'edificis, habitatges, infraestructures i serveis. S'ha de tendir al policentrisme i a mistificar els usos, per tal d'acostar els equipaments, els serveis i els comerços als habitants.
5. El planejament territorial i urbanístic ha d'incloure una **planificació** realista i acurada dels **recursos hídrics** i de la gestió dels **residus**.
6. Les normatives d'edificació han d'incorporar sistemes de construcció per bastir edificis **energèticament eficients**. S'han de prioritzar les fonts d'energia sostenibles, renovables però també assequibles. S'ha de promoure la conservació i la utilització eficient de l'energia per reduir les emissions de gasos d'efecte hivernacle, millorar la salut pública i reduir els costos del subministrament d'energia.
7. S'ha d'enfortir la **resiliència** de les ciutats i dels assentaments urbans i planificar la prevenció i la gestió dels desastres, naturals i causats per l'acció de l'home. Així, els edificis, els espais públics i les infraestructures han d'adaptar-se als efectes del canvi climàtic per tal de reduir el seu impacte població per tal que no incideixi en la seva salut ni aprofundeixi en els desequilibris socials.

2. Entitats, col·lectius o moviments socials que han treballat sobre el tema a Catalunya

- Observatori DESC <http://observatoridesc.org/es>
- Col·lectiu Punt 6 <http://www.punt6.org/>
- Institut Drets Humans de Catalunya <https://www.idhc.org>
- Xarxa de Ciutats i Pobles pels Drets Humans <http://ciutatsdretshumans.cat/>
- Xarxa de Ciutats i Pobles cap a la Sostenibilitat <https://www.diba.cat/web/xarxasost>
- Grup de Treball sobre Rehabilitació (GTR) <http://www.gbce.es/es/pagina/gtr-2014>

3. Estat actual del reconeixement i de la implementació d'aquest dret a Catalunya

3.1. Elements de compliment efectiu del dret a Catalunya

En primer lloc cal fer constar que **nombrosos municipis catalans s'han adherit a la Carta Europea de Salvaguarda dels Drets Humans a la Ciutat** que en el seu article XIX, es refereix al Dret a un urbanisme harmoniós i sostenible, de la següent forma:

“1. Els ciutadans i les ciutadanes tenen dret a un desenvolupament urbanístic ordenat que garanteixi una relació harmoniosa entre l'hàbitat, els serveis públics, els equipaments, els espais verds i les estructures destinades a usos col·lectius.

2. Les autoritats municipals duen a terme, amb la participació dels ciutadans i ciutadanes, una planificació i una gestió urbanes que assoleixin l'equilibri entre l'urbanisme i el medi ambient.

3. En aquest marc, es comprometen a respectar el patrimoni natural, històric, arquitectònic, cultural i artístic de les ciutats i a promoure la rehabilitació i la reutilització del patrimoni construït, per tal de reduir les necessitats pel que fa a les noves construccions i al seu impacte en el territori.”

D'altra banda, la Diputació de Barcelona i els ajuntaments de Badalona, Barcelona, Santa Coloma de Gramenet, Santa Cristina d'Aro, Santa Margarida de Montbui i Terrassa són membres de la Comissió d'Inclusió Social, Democràcia Participativa i Drets Humans de CGLU (Ciutats i Governos Locals Units). En el si d'aquesta comissió i per iniciativa de la Diputació de Barcelona i de la ciutat de Nantes, es va treballar en la redacció de la Carta-Agenda Mundial pels Drets Humans en la Ciutat, adoptada formalment pel Consell Mundial de la CGLU el 2011, estableix a l'article XII respecte del Dret al desenvolupament urbà sostenible que:

“1. a) Todas las personas que habitan en la ciudad tienen derecho a un desarrollo urbano de calidad, equilibrado entre todos los barrios, con perspectiva de inclusión social, suficientemente dotado de transporte público y respetuoso con el medio ambiente;

b) Todas las personas que habitan en la ciudad tienen derecho de acceso a la electricidad, el gas y a otras fuentes de energía en el hogar, la escuela y el puesto de trabajo, en el marco de una ciudad ecológicamente sostenible.

2. La ciudad asegura que el desarrollo urbano se realice en un equilibrio armonioso entre todos sus barrios, que evite la segregación social.

La ciudad toma las medidas necesarias para obtener un medio ambiente urbano sano, procurando en particular mejorar constantemente la calidad del aire y reducir las molestias ocasionadas por el ruido y la circulación.

La ciudad se dota de un sistema de transporte público colectivo eficiente, que alcance todos sus barrios de manera equilibrada.

La ciudad garantiza un acceso igual para todos sus habitantes a la electricidad, el gas y a otras fuentes de energía en cantidad y calidad suficientes.

La ciudad evita que se produzcan cortes de luz, gas y otras fuentes de energía para las personas en situación de precariedad que realicen consumos mínimos.

3. En el ejercicio de su responsabilidad, los habitantes de la ciudad actúan de manera compatible con el respeto a la preservación del medio ambiente, el ahorro energético y el buen uso de los equipamientos públicos, incluyendo el transporte público. Participan asimismo en los esfuerzos colectivos de su comunidad en favor de un urbanismo de calidad y un desarrollo sostenible, en beneficio de las generaciones actuales y futuras.”

A diferència de la Carta Europea de Salvaguarda dels Drets Humans, suggereix també un programa d'acció amb mesures a curt i mig termini.

Així mateix, el Consell Executiu de la Generalitat va aprovar el 4 d'abril de 2017, iniciar l'elaboració de l'**Agenda Urbana de Catalunya** com a guia del desenvolupament sostenible de les ciutats, d'acord amb els criteris establerts per l'ONU a la conferència Hàbitat III de Quito. Arran d'aquella conferència, es va aprovar la Nova Agenda Urbana. Posteriorment, el 13 de febrer de 2018, arran de la novena sessió del Fòrum Urbà Mundial es va emetre la Declaració de Kuala Lumpur sobre la implementació de la Nova Agenda Urbana.

Atès el caràcter multidisciplinar dels objectius i la necessitat d'un ampli consens per tal que les directrius que s'aprovin vinculin totes les administracions, el Govern també va aprovar la creació de l'Assemblea urbana de Catalunya, òrgan consultiu adscrit al Departament de Territori i Sostenibilitat. Està integrada per representants de tots els departaments de la Generalitat, dels ajuntaments, diputacions i entitats municipalistes, membres del teixit associatiu català i del sector productiu. Els eixos sobre els quals treballarà l'**Assemblea Urbana de Catalunya** mitjançant equips de treball temàtics, són la prosperitat econòmica, la cohesió social i el benestar, la construcció de ciutat, la petjada ecològica i administració i bon govern.

Amb anterioritat la Generalitat havia creat dues eines importants, que han servit a diversos ajuntaments, si més no, per desencallar el desenvolupament d'algunes de les urbanitzacions més problemàtiques o per dotar de serveis i dignificar barris amb mancances urbanístiques, econòmiques i socials:

D'una banda, la Llei 2/2004, de 4 de juny, de millora de barris. Precisament aquesta llei parteix del fet que els barris són l'espai on es manifesten les desigualtats i l'exclusió social en el si de les ciutats. Però, a més, la degradació dels barris contribueix a accentuar-les. Per contra, és l'espai que ofereix l'oportunitat de millorar la situació de les persones i dels grups que hi viuen. Aquesta llei respon a una política de regeneració urbana que tracti els problemes de forma integral i ofereixi solucions que millorin les condicions de vida en els barris, tant des del punt de vista físic i ambiental, com des del punt de vista social, econòmic i cultural.

D'altra banda, la Llei 3/2009, del 10 de març, de regularització i millora d'urbanitzacions amb dèficits urbanístics, per tal de dotar-les dels serveis urbanístics bàsics que aportin un entorn de vida adequat als seus residents.

La crisi econòmica i el consegüent ofec pressupostari de la Generalitat van interrompre'n els efectes d'ambdós instruments.

Pel que fa a l'eficiència energètica dels edificis, tant la Llei del Dret a l'habitatge, Llei 18/2007 de 18 de desembre, com el Pacte Nacional per a l'Habitatge 2007-2016, com el Pla del Dret a l'Habitatge, tenen com objectiu l'adequació, la qualitat i la sostenibilitat del parc residencial. Aquesta normativa s'integra en la política de la UE de reduir les emissions de gasos d'efecte hivernacle, relacionades amb l'augment del consum energètic a nivell mundial. S'ha de tenir en compte que més d'un 40% del consum final d'energia a l'àmbit de la UE està lligat al sector residencial i terciari. La directiva 2010/31/UE del Parlament Europeu i del Consell de 19 de maig de 2010, que revisa la Directiva 2002/91/CE, de 16 de desembre, referent a l'eficiència energètica dels edificis, proposa per a l'any 2020 aconseguir un 20% d'estalvi d'energia, un 20% de reducció de les emissions de CO₂, el 20% de producció d'energia total amb sistemes de producció d'energies renovables. També preveu que, pel 31 de desembre de 2020 com a màxim, tots els edificis nous siguin de consum d'energia quasi nul, és a dir, que es tracti d'edificis amb nivell d'eficiència energètica molt alt, coberta majorment per energia procedent de fonts renovables.

La transposició d'aquesta directiva es va fer mitjançant el Codi Tècnic de l'Edificació i la Certificació energètica d'edificis (nous i existents), regulada pel Reial decret 235/2013, de 5 d'abril. La certificació tècnica és un mitjà d'informació sobre el comportament energètic de l'edifici o habitatge, útil per a la persona que vol comprar o llogar-lo. També incorpora opcions per millorar-ne l'eficiència energètica, mitjançant recomanacions que es fan constar en el document.

La Generalitat va crear l'Institut Català d'Energia (ICAEN), encarregat d'elaborar i d'executar la política energètica a Catalunya, en concret, pel que fa a l'estalvi i l'eficiència energètica i al desenvolupament de les energies renovables. Un dels programes que du a terme és l'anomenat Estratègia catalana per a la renovació energètica d'edificis (ECREE), arran del Projecte europeu MARIE i el compromís de les Regions que el van subscriure d'assolir una estratègia a llarg termini per impulsar la renovació dels edificis públic i privats, abans de desembre de 2014. Amb aquesta finalitat es dissenya tot un Pla d'acció amb l'objectiu que el procés de renovació del parc edificat català afecti entre el 2014 i el 2020, el 61% dels edificis privats, de forma que suposi, a més d'un *“un estalvi econòmic pels propietaris i usuaris d'edificis sinó que també, en molts casos, pot suposar una millora d'ales condicions d'habitabilitat i confort dels edificis”*. En el marc d'aquest programa tant s'han establert línies d'ajust econòmics com de suport informatiu.

3.2. Mancances detectades i incompliments

Participació en l'elaboració dels plans i dels projectes territorials i urbanístics.

L'article 8 del Text refós de la Llei d'urbanisme estableix que es garanteixen i s'han de fomentar els drets d'iniciativa, d'informació i de participació de la ciutadania en els processos urbanístics de planejament i de gestió. Amb aquesta finalitat, a més del tràmit d'informació pública, pel que fa al planejament municipal es preveuen els consells assessors urbanístics i el programa de participació ciutadana. Aquest programa preveu les mesures i les actuacions necessàries per divulgar i explicar els objectius i el contingut dels treballs de planejament. També estableix els mitjans per recollir suggeriments o propostes alternatives. Així, l'aprovació d'un pla urbanístic pot ser el resultat d'una elaboració meditada, justificada i

democràtica, fruit d'una àmplia col·laboració de tothom.

Tanmateix, la realitat és que les persones desconfien de la seva capacitat d'influir en els processos de planificació. Aquests són alguns dels factors que fomenten aquest sentiment:

1. No arriba a totes les persones afectades la informació de les actuacions que es projecten. Els motius són diversos: per la tecnicitat de la matèria, perquè per raons culturals, laborals i de cura familiar, és difícil assistir a les sessions informatives, a tall d'exemple.
2. No sempre s'analitzen amb detall i es valoren acuradament per part de l'administració les propostes i les alternatives presentades, sobretot quan el que plantegen els ciutadans és l'alternativa zero. La sensació que es té és que, excepte per corregir errors o en petites millores, la idea original plantejada a l'inici de l'elaboració del pla, és la que s'acaba aprovant. Sobretot quan aquesta idea respon a l'impuls d'interessos econòmics subjacents privats i desconeguts per als ciutadans.
3. L'estratègia d'obrir el termini d'exposició pública o d'audiència dels plans en època de vacances, que és el moment en què és difícil que la ciutadania es pugui organitzar o fonamentar amb ajut professional les seves al·legacions.

Espais urbans

1. La mercantilització dels espais comuns i del patrimoni els priva dels signes identitaris, i n'impedeix als habitants locals de l'ús i del gaudi. En aquest sentit, el turisme de masses, les inversions immobiliàries especulatives en determinats barris, l'apropiació de les voreres i de les places per part de les terrasses de locals de restauració, expulsen els residents dels centres urbans.
2. La regulació de la convivència als espais públics mitjançant ordenances repressives que utilitzen la força coactiva i sancionadora, de vegades absolutament ineficaces, exclusives i discriminatòries, per regular usos i molèsties. Aquestes normatives estableixen límits que a la pràctica resulten difícils de controlar

Mobilitat

1. La introducció de la bicicleta i d'altres mitjans no contaminants per desplaçar-se en les ciutats no ha estat pacífica. De fet el seu ús planteja problemes de convivència amb els vianants, sobretot a aquells que pertanyen als col·lectius més vulnerables: la gent grans, els infants i aquelles persones que pateixen discapacitats. Així doncs, s'hi dóna una col·lisió de drets.
2. L'apropiació privada dels espais de circulació i estada de vianants, en dificulta el gaudi lliure i gratuït, fins i tot, en alguns casos l'accessibilitat
3. Quant a la connexió entre les zones rurals i les ciutats, es constata l'existència de zones territorials on les infraestructures de carreteres i de transport públic són deficientes, dificulten la vida de qui hi resideix i fins i tot, la posen en perill.

Compactació, regeneració i diversitat d'usos

Un altre problema a Catalunya són els **assentaments urbans amb dèficits de serveis**. Les urbanitzacions de baixa densitat, nascudes els anys 60 i 70 del segle passat amb dèficits urbanístics importants, conformen una peculiaritat del procés d'urbanització a Espanya i, en particular, de Catalunya. El seu origen, molt sovint irregular, la seva destinació inicial com a segona residència que després va passar a ser habitatge principal, el fet de concentrar en molts casos població amb baix poder adquisitiu, l'oblit que han patit durant molts anys per part de les administracions públiques i la incapacitat d'acabar de posar remei als dèficits originaris d'aquestes urbanitzacions, confereixen a aquestes urbanitzacions unes característiques específiques. A aquesta problemàtica, ja de per si complexa, s'hi afegeix la magnitud del fenomen. Durant molt de temps no se n'ha arribat a determinar l'extensió, però els recomptes més fiables apunten a un total entre 1.800 i 2.300 urbanitzacions esteses per tot Catalunya, amb una particular concentració a la regió metropolitana de Barcelona. Aquestes urbanitzacions s'estenen, pel cap baix, sobre una superfície de 50.000 ha (cinc vegades el terme municipal de Barcelona) i apleguen unes 300.000 parcel·les, de les quals dos terços ja estan consolidades. Val a dir que en molts casos tant veïns com ajuntaments han esmerçat molts esforços a resoldre la problemàtica de les urbanitzacions. Així, algunes d'aquestes negociacions han pogut anar arrançant parcialment o totalment les seves deficiències. Tanmateix, els dèficits urbanístics d'aquests assentaments disten molt d'estar totalment resolts i el seu ús actual com a lloc de residència habitual ha provocat que les mancances, prou greus quan tenien un ús majoritari com a segona residència, han esdevingut encara més importants.

Aquests assentaments pateixen de les següents mancances:

Quant als espais públics o de relació:

Els carrers estan dissenyats per al trànsit en vehicles. Segons els problemes que ens plantegen les queixes que rebem, les voreres, en el cas d'existir, són estretes, estan malmeses per les arrels dels arbres o per una deficient urbanització o per una manca de conservació, envaïdes pels pals dels subministraments o per les plantes dels jardins privats, de forma que no poden ser transitades per la gent gran amb problemes de mobilitat, cadires de rodes o cotxets, que tampoc tenen a la seva disposició itineraris alternatius. En moltes urbanitzacions els pendents són molt forts. No hi ha espais de joc comuns que no siguin els interiors de les parcel·les privades. Les zones verdes o espais lliures el planejament normalment els situa per qüestions especulatives en terrenys que no són aprofitables per a ser edificats, com a tall d'exemple, els barrancs. Els contenidors de les escombraries estan concentrats en punts concrets, de vegades allunyats dels habitatges per tal de facilitar-ne la recollida.

En resum, els espais lliures o de relació:

1. No afavoreixen ni l'autonomia ni la socialització de les persones.
2. Hi ha diferents col·lectius de veïns i veïnes que es troben exclosos del seu ús.
3. No formen part d'altres equipaments i de xarxes de proximitat.

Pel que fa a equipaments i serveis:

Tant els centres cívics, com el CAP, escoles, instituts, locals de reunió, comerços, es troben o bé en el nucli urbà de la població o directament en d'altres municipis veïns, en poques urbanitzacions es dona el cas que acullin el CEIP o l'IES. Sigui com sigui, per accedir-hi cal desplaçar-s'hi en vehicle privat, majorment.

El transport públic, si l'hi ha, té una freqüència escassa atès el nombre d'usuaris potencial i no abasta tots els carrers de la urbanització.

Quant a la seguretat:

Es tracta de zones on no hi ha una percepció de seguretat. Com es tracta majorment d'assentaments dormitori, des de bon matí fins que acaben les jornades laborals, són llocs solitaris. No hi ha comerços ni espais d'interrelació, les voreres es troben delimitades per les tanques altes de les parcel·les, de forma que des del carrer no es veu l'interior. Aquesta situació s'agreuja per una manca de cura de la vegetació i perquè els serveis tècnics dels ajuntaments no tenen recursos personals suficients per poder inspeccionar i ordenar la conservació de l'espai públic. Els carrers no sempre compten amb enllumenat públic, si hi ha feta la instal·lació, moltes vegades no funcionen tots els fanals per economitzar despeses, per manca de manteniment o pel vandalisme. Hi ha parcel·les buides, sense construccions o amb edificacions acabades o no, però abandonades per efectes de la crisi.

D'altra banda, la **pressió sobre el territori** es va despertar arran dels primers indicis de recuperació econòmica a Catalunya. La crisi immobiliària va posar sobre la taula la perillositat del model d'urbanisme depredador del sòl que s'havia seguit fins l'any 2009. Aquests últims anys han estat de perfil baix edificador i urbanitzador Això ens hauria d'haver permès una reflexió profunda sobre les conseqüències negatives, en els recursos i en el medi ambient, que produeix la consideració estrictament consumista i especulativa del sòl. Tanmateix, sembla que una vegada recuperades les possibilitats d'inversió, la tendència és a reprendre els principis que havien inspirat l'activitat urbanística anterior a la crisi.

Eficiència energètica dels edificis

1. No sempre les ordenances municipals d'edificació recullen la normativa del Codi Tècnic de l'edificació.
2. El Codi Tècnic de l'edificació no conté disposicions específiques per a les obres de rehabilitació.
3. La rehabilitació i la renovació amb criteris d'eficiència energètica no arriba per raons econòmiques ni als edificis ni als habitatges dels col·lectius vulnerables que no poden d'altra banda, assumir els costos dels subministraments d'energia.
4. El manteniment per a un ús adequat i eficient de l'energia solar en les instal·lacions privades suposa un alt cost que castiga especialment les comunitats de veïns amb escassetesa de recursos econòmics.

4. Mesures proposades per tal d'assolir el dret

Pel que fa a la **participació en l'elaboració dels instruments de planejament i en els projectes**, s'han de donar les següents circumstàncies perquè sigui efectiva:

- Les activitats previstes al programa de participació han de permetre un debat i un diàleg autèntic sobre les propostes. En aquest sentit, s'han de crear tallers participatius adreçats de forma desagregada a col·lectius més vulnerables (dones, nens, gent gran, immigrants i persones amb pocs recursos econòmics) , a banda de les sessions mixtes que puguin haver.
- La informació que s'hi ofereix ha de ser clara, entenedora i explicativa. En l'àmbit de l'urbanisme s'ha de fer un esforç en aquest aspecte ja que la seva tecnicitat en dificulta la comprensió. D'altra banda, perquè la informació sigui eficaç no pot ser ni contradictòria, ni ambigua, ni imprecisa.
- S'ha de cercar diàleg i l'aportació d'experiències per part dels participants, en els tallers.
- S'han de fer aquestes sessions en llocs accessibles, propers a les xarxes quotidianes, amb servei de guarderia o d'atenció a les persones dependents. S'han d'atendre les diferents disponibilitats horàries.
- S'ha de fer suficient publicitat tant de les sessions informatives com de les facilitats creades per poder participar-hi.
- Ha d'existir el compromís que aquesta participació sigui efectiva, és a dir, que es valorin les aportacions i que es motivi la seva inclusió i sobretot la no inclusió en les actuacions que es duguin a terme, per consolidar la confiança que l'administració no ho fa com un tràmit més. Així mateix, l'administració ha de fer una valoració sincera i honesta dels suggeriments i de les alternatives que es presentin per escollir la que sigui més convenient per a l'interès general.
- Les administracions actuants han de vetllar perquè durant el procés de tramitació d'un pla, les persones puguin accedir en tot moment de forma telemàtica a la documentació.
- S'ha d'evitar que el tràmit d'informació pública coincideixi en temps de vacances, com pot ser l'estiu o coincidint en dies de festes de Nadal. Certament, la disposició addicional desena del Text refós de la Llei d'urbanisme va preveure que els terminis per a la tramitació i la resolució definitiva de les figures de planejament urbanístic i de gestió urbanística s'ampliessin en un mes quan coincidissin totalment o parcialment amb el mes d'agost. No obstant això, és millor que la informació pública es faci en d'altres períodes de l'any en què no es dificulti l'organització ciutadana.
- S'ha de garantir l'accés a la documentació que constitueix el pla aprovat inicialment a qualsevol persona que ho demani, encara que s'hagi tancat el tràmit d'informació pública.
- Quan es tracta de la tramitació de plans territorials, s'han de reforçar la transparència i la participació, tant de les administracions locals afectades com dels particulars. És obvi que tenen implicacions en matèria ambiental, de qualitat de vida, de paisatge, de

recursos, de seguretat i en el patrimoni col·lectiu i particular. Tot i amb això, no estan previstos canals de col·laboració com són el programa de participació ciutadana ni els consells assessors per als plans d'ordenació urbana municipal. Per aquest motiu, l'Administració de la Generalitat ha de ser especialment curosa a informar exhaustivament, permetre l'aportació de suggeriments i propostes, valorar-les suficientment i si cal, crear comissions de seguiment formades per tècnics, associacions, entitats i representants de les administracions afectades.

- La declaració ambiental estratègica respecte d'una figura de planejament que formuli l'òrgan ambiental competent, ha d'haver-se publicat abans que s'aprovi de forma provisional o definitiva el pla de què es tracti. S'ha de tenir en compte que es tracta d'un informe preceptiu i determinant.

Per tal de frenar la **pressió de l'urbanisme sobre el territori**:

- En el planejament s'ha de prestar especial atenció en la motivació sobre tot quan projecta creixement urbanístic o, fins i tot, si manté el previst en plans anteriors tot i que no ha estat assolit al llarg dels anys de vigència que hagin transcorregut. Es tracta que el creixement respongui a una demanda real i verificada, no que sigui el mateix planejament que la creï.
- Així, a tall d'exemple, s'han de revisar, actualitzar o verificar les previsions demogràfiques i les necessitats econòmiques del municipi perquè respongui a previsions i necessitats reals.
- Així mateix, quan aquestes previsions pugui afectar recursos naturals escassos s'ha d'actuar amb una especial cautela. La impossibilitat d'aconseguir la reparació dels danys ambientals una vegada s'hagin produït, així com el cost que implicarà la seva reparació, en el cas que fos possible, obliga els poders públics a donar prioritat i eficàcia a la intervenció prèvia en les actuacions i a l'aplicació d'instruments preventius. Davant de l'existència d'indicis raonables d'afectacions ambientals, les Administracions han d'adoptar l'opció més prudent i cautelosa i, alhora, la menys perjudicial.
- Pel que fa a l'avaluació ambiental dels plans i projectes que puguin tenir efectes significatius sobre el medi ambient, en cap cas no ha de ser un simple acte administratiu formal. L'acord que s'adopti ha de ser la conseqüència d'una anàlisi en profunditat, d'acord amb els objectius de conservació concrets per als terrenys afectats. Per tant, com a regla general, l'autorització ambiental únicament es pot concedir quan es tingui la certesa que l'activitat no produirà efectes perjudicials per la integritat del lloc. Únicament es podran admetre excepcions quan, malgrat les conclusions negatives de l'avaluació ambiental i la manca de solucions alternatives, s'hagi de fer el pla, programa o projecte per raons imperioses d'interès públic de primer ordre.
- Al mateix, temps la planificació ha d'incloure una gestió sostenible i eficient dels recursos.

- En tot cas, s'ha de prioritzar la regeneració i la rehabilitació dels barris existents, el replè de buits urbans, i la compactació de les ciutats. Per aquest motiu, s'han de cercar els instruments creatius per dignificar i dotar de serveis els assentaments amb dèficits urbanístics.

Quant als **espais urbans**

- És necessària una pacificació de la convivència en l'ús i el gaudi dels espais comuns. Per això, s'ha de reduir-hi la pressió comercial i garantir-ne el servei a la població resident.
- Aquests espais han d'evitar la violència contra els persones vulnerables. En aquest sentit, s'han de millorar les condicions d'il·luminació, el seu disseny i del mobiliari urbà. Han de ser espais inclusius i en el seu ús no es pot discriminar a determinats col·lectius en el seu ús. S'han d'utilitzar d'altres instruments, a través del seu disseny o d'intervencions medidores per tal d'aconseguir aquest objectiu. Però, d'altra banda, s'han de sancionar les conductes que malmetin la convivència però sense estigmatitzar ningú per raó de sexe, edat, raça o estatus econòmic.

Amb relació a **la mobilitat**:

- S'ha d'impulsar l'ús de vehicles no contaminats. Tanmateix, s'han de prendre les mesures necessàries de disseny de la ciutat com de reglamentació, control i en el seu cas, sanció, en matèria d'ordenació de la circulació per tal de protegir els vianants, que són el col·lectiu més vulnerable.
- Cal una millora del transport públic, tant dins de la ciutat en tant que ha de connectar els barris més allunyats com amb relació a d'altres poblacions.

Pel que fa a l'**eficiència energètica** dels edificis i dels habitatges:

- S'han de preveure formes de finançament imaginatives de les actuacions de rehabilitació amb millora de l'eficiència energètica dels edificis perquè estigui a l'abast de les persones amb menys recursos econòmics i els permeti tant millorar les condicions dels seus habitatges com reduir les despeses per serveis.
- Estendre el Codi Tècnic de l'edificació a les operacions de rehabilitació d'edificis o si més no, preveure-les a l'hora de determinar prescripcions.
- S'han d'incloure en les ordenances d'edificació municipals sistemes per pal·liar els efectes del canvi climàtic en la ciutat, com , a tall d'exemple, l'enjardinament de les cobertes, les alçades de les construccions, l'ús de vidre a les façanes.